

Dialogi koulun kehittämisen hiivana

**Suho:n Talvipäivät
6.2.2009
Kokkolasali**

**Peter Johnson
Vt. sivistysjohtaja
KT**



Millainen koulu on?

- Sellaista kehittämistä tarvitaan



**Työn mieli?
Koulukulttuuri?
Mikropoliittinen yhteisö?
Muutoksen pelikenttä?
Tunteiden ja selviytymisen karuselli?**

Dialogi koulun kehittämisen hiivana

Työn mieli - merkitykset ja ajattelumallit toiminnan ohjaajina

"Kyse on opettajan toiminnan ja työn merkityksestä, järjestä, mielestä. Työn "mieli" vaikuttaa siihen, miten sitoudumme työhön ja miten ymmärrämme sen merkityksen suhteessa yksilöihin ja yhteiskuntaan.

Merkitys kytkeytyy kiinteästi siihen, minkä arvon annamme työllemme, mitä pidämme työmme keskeisenä tavoitteena ja mitä vaikutuksia uskomme työllämme olevan. Opettajan työn mieleen vaikuttaa ratkaisevasti se ajatuksellinen perspektiivi – sanokaamme näköala –, joka meillä on ihmiseen, kulttuuriin ja itse kasvatus- ja opetustyöhön."
(Aaltola 2005, 19)


Millainen koulu on?



Koulukulttuuri?



KOULUKULTTUURI – ohjaa koulun toimintaa?



- Ilmenee koulussa yhteisesti jaettuina arvoina, uskomuksina ja toimintatapoina.
- Ihmiset ovat asioista tai ilmiöistä "sitä mieltä, että ne ovat totta tai oikein".
- Kouluilla on keskenään erilaiset kulttuurit -- ja siksi yhtenä kehittämisen lähtökohdانا tulee olla myös koulun kulttuurianalyysi.
- Koulukulttuuri toimii myös linssinä, jonka läpi koulun ulkopuolista maailmaa tarkastellaan.


(Fullan 2005, Stoll 2002, Berg 2003)

14.5.2009

KOULUKULTTUURI

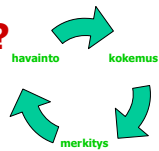
"Mä veikkaan, että se riippuu siitä koulun kulttuurista eli että miten siellä toimitaan. Että miten siellä rehtori toimii tai miten johdetaan sitä koulua. Miten keskeiseen asemaan siellä koulussa nostetaan se opetussuunnitelma, vai onko opetussuunnitelmana oppikirja... Se, että miten on totuttu tekemään. Jossain kouluissa otetaan se opetussuunnitelma käteen ja lähetään tekemään sitä työsuunnitelmaa syksyksi."

(Luokanopettaja haastattelussa 4/2002, Johnson 2006, 187.)



14.5.2009

Millainen koulu on?



Mikropoliittinen yhteisö?



Koulu mikropoliittisena yhteisönä

Kouluyhteisön pyrkimys yhteisten asioiden hoitamiseen ja koulun arkisen toiminnan ylläpitämiseen johtaa erilaisiin, sekä avoimiin että kätkettyihin konflikteihin ja kamppailuihin sen jäsenten välillä.

Konfliktien taustalla on eri opettajaryhmien ja -kulttuurien tai opettajien ja koulun johdon tai kouluhallinnon toisistaan poikkeavat kokemukset ja näkemykset koulun tehtävästä ja toiminnasta.

Kamppailut koskevat niin koulun fyysis-aineellisia kuin aineettomia resursseja: **valtaa, arvontantoa, statusta ja erilaisia symboleja...**
(Johnson & Salo 2008)

Koulun pinnallinen, varautunut yhteistyö

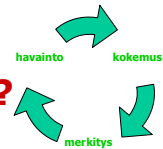
Kouluyhteisöissä on paljon pinnallista yhteisöllisyyttä, joka muistuttaa **etäisesti rautatieasemaa – tai muurahaispesää**. Ihmiset kiihuttavat omien aikataulujensa ja reittiensä mukaisesti muodostaen puroja ja virtoja ja noudattaen kaunista, hyvin järjestettyä logistista suunnitelmaa.

Silloin tällöin syntyy jokin **ongelma tai häiriötilanne**, joka hoidetaan nopeasti ja tehokkaasti häiritsemättä muuta liikennettä. Jotkut ihmisryhmät viivähtävät hetkisen samassa tilassa, ..., mutta kiihuttavat taas kukin oman suunnitelmansa mukaisesti omille teilleen.

Tämä pinnallinen yhteisöllisyys peittää kuitenkin alleen sen, että aidot kohtaamistilanteet ovat enemmänkin poikkeus kuin sääntö ja opettajien yhteistyö luonteeltaan **etäisempää** ja määrältään **vähäisempää** kuin mihin pinnallisen yhteisöllisyyden määrä viittaisi.

Tarkemmin tarkasteltuna huomataan, että **kiire ja tietty varautunut etäisyys leimaavat niitäkin tilanteita**, jotka on periaatteessa varattu kohtaamiseen.
(Kykyri 2007)

Millainen koulu on?



Tunteiden ja selviytymisen karuselli?



Kytkenät koulutyössä = tunteet koulutyössä

Opettajan työhön liittyy erilaiset ihmissuhteet oppilaisiin ja kollegoihin, joissa tunteilla on myös merkityksensä. Varsinkin luokanopettajat saavat opetustyössään oppilailta positiivista palautetta, jonka takia tundeside oppilaisiin on palkitsevampi ja läheisempi kuin kollegoihin.
(Hargeaves 2000)

Opettajat toimivat asiantuntijoina luokkatilanteissa, jolloin sidos asiantuntijatyössä on tiukka kun taas koko koulua koskevien asioiden toimintatasolla heidän vuorovaikutuksensa on vähäistä eli sidos on löyhä.
(Vulkkko 2001)

Kokemus, tieto ja tunne - selviytyminen työssä

Tunne syntyy, kun kokemus liikuttaa mieltä. Tunne muodostuu positiiviseksi, mikäli kognition tarjoama selitys tapahtumalle on positiivinen ja päinvastoin. Tunteisiin liittyy halu pitää yllä tai päästä niistä eroon. (Pietarinen 2002, 236 - 237.)

Tunteet ovat yhteydessä niitä synnyttäneisiin kokemuksiin. Sen synnyttää ajatus kohteesta hyvän tai pahan aiheuttajana
(Pietarinen 2002, 248).

Selviytymisen kokemuksen ymmärtämisen kannalta tunteen kognitiivisten ominaisuuksien tarkastelu on keskiössä.
(Lehkonen 2008)

Millainen koulu on?

Muutoksen pelikenttä?

OHJAUSJÄRJESTELMÄN RISTIRIITAISET VIESTIT

Perusopetuksen ohjausväline	sykli velvoittavuus osallisuus
Opetussuunnitelman perusteiden ja tuntijaon avulla ohjaaminen	- n. 10 vuotta - normi - koko perusopetus
Informaatio-ohjaus täydennyskoulutuksen avulla	- vuosittaiset painopistealueet - ei velvoitetta - aktiiviset osallistujat
Ohjaus kehittämiss-hankkeiden ja projektien avulla (KESU, opm, Oph)	- 2-3 vuotta - projektinhallinta, taloudellinen hyöty ja vastuu tuloksista - aktiiviset koulutuksen järjestäjät
Perusopetuksen laatuksiteerit (4.2.2009)	- työkalu perusopetuksen laadun kehittämiseen ja arviointiin - koko perusopetus

Koulun muutoksen monimutkaisuus

- 1 Koulun muutos tulisi nähdä kaaoksen ja kompleksisuuden maailmassa, jossa koulun muutosprosessi on myös kompleksinen ja kaaottinen.
- 2 Tulisi ymmärtää niitä sosiaalisia muutosvoimia, jotka ohjaavat koulun muutosta ja sitä miten kasvattajat ymmärtävät niitä ja vastaavat niiden haasteisiin.
- 3 Tulisi ymmärtää niitä poliittisia tekijöitä, jotka määrittelevät koulun muutoksen tavoitteet ja prosessit.
- 4 Tulisi ymmärtää oppimisen, opettamisen ja johtamisen emotionaaliset aspektit ja kuinka ne voivat ohjata tai suunnata toisaalle koulun muutoksen tavoitteita.
(Hargreaves 1998)

Koulun muutoksen sietämätön vaikeus

- > Muutoksen perustelut ovat huonosti käsitteellistetty tai niitä ei ole selvästi osoitettu. Ei ole selvillä kuka muutoksesta hyötyy ja miten, eikä eteenkään ole ilmaistu selvästi sitä miten oppilaat siitä hyötyvät.
- > Muutos on liian laaja-alainen ja kunnianhimoinen, niin että opettajien tulee työskennellä liian monella taholla tai vastavuoroisesti muutos on liian rajallinen ja spesifi, että todellista muutosta ei ilmene lainkaan.
- > Muutos on liian nopea, ettei ihmiset ennätä sitä käsitellä tai niin hidas, että sen suhteen tullaan kärsimättömiksi tai siihen kyllästyään ja mielenkiinto suuntautuu muualle.
(Hargreaves 1998)

Koulun muutoksen sietämätön vaikeus(2)

- > Muutos on heikosti resursoitu tai resurssit poistetaan heti kun innovaation ensi aalto on ohi. Ei ole riittävästi varoja materiaaleihin tai opettajien suunnittelutyöhön. Muutoksesta tulee opettajille taakka, jota he eivät jaksakaan kantaa ilman lisätukea.
- > Ei synny pitkäkestoista sitoutumista muutokseen, joka veisi ahdistuksen, turhautumisen sekä ensivaiheen kokeilujen ja väistämättömien takaiskujen aiheuttaman epätoivon ylitse.
- > Avainhenkilöt, jotka voivat myötävaikuttaa muutokseen, eivät ole sitoutuneita. Vastaavasti avainhenkilöt saattavat muodostaa muutoksen kannalta liian sitoutuneen innovatiivisen elitiin, josta opettajat tuntevat olevan eristyksissä.
(Hargreaves 1998)

Koulun muutoksen sietämätön vaikeus(3)

- > Oppilaat eivät ole osallisena muutoksessa tai sitä ei ole selitetty heille ja pitävät tiukasti kiinni niistä oppimistavoista, jotka ovat heille tuttuja. Siten heistä tulee entisajan voimakkaita kannattajia.
- > Vanhemmat vastustavat muutosta, koska he on pidetty siitä etäällä. Vaihtoehtoisesti vanhempien ryhmä tai joku vanhemmista voi yrittää, ettei uudistus vaikuttaisi heidän omiin lapsiinsa.
- > Johtajat ovat joko liian kontrolloivia, liian tehottomia tai murskaavat innovaation sen varhaisessa vaiheessa ennen kuin on päästy riittävän pitkälle.
- > Muutos joutuu eristyksiin ja ajautuu tyhjän päälle muiden muuttumattomien rakenteiden takia. Muutosta on voitu koordinoida huonosti ja samanaikaisten muutosalojen takia opettajien on vaikea keskittyä siihen.
(Hargreaves 1998)

Koulun muutoksen sietämätön hitaus

1. Raha ei tarjoa yksinkertaista ratkaisua koulun muutoksen ongelmiin.
2. Muutos onnistuu parhaiten silloin, kun muutoksen kohteena olevat yksilöt haluavat muutosta ja se on heille merkityksellistä.
3. Koulun kehittäminen edellyttää huomattavaa muutosta yksilöiden keskinäisissä vuorovaikutussuhteissa sekä niihin liittyvissä uskomuksissa, asenteissa, normeissa ja valtarakenteissa.



Koulun muutos edellyttää rakenteellisten uudistusten lisäksi kulttuurin muutosta ja varsinkin ajattelutapojen muutosta.

(Sahlberg 1997, 116.)

Dialogi koulun kehittämisen hiivana



”HYVÄ OPETTAJA” –opettajuuden kehittyminen

Vuosikymmen	Opettajuus
1960-luku	sosiaalista ja kansankynttilä
1970-luku	hyvän opetustaidon hallitsija
1980-luku	asiantuntija
1990-luku	reflektioiva, tutkiva opettaja
2000-luku	yhteiskunnallinen vaikuttaja ja kasvattaja
vuoteen 2010 mennessä	eettisesti näkemysellinen ja aktiivinen yhteiskunnan kehittäjä

DIALOGI

Luukkaisen (2004) mukaan opettajuus on aktiivista ajassa elämistä ja tulevaisuushakuista suunnan näyttämistä oppijan ja yhteisen hyvän parhaaksi.

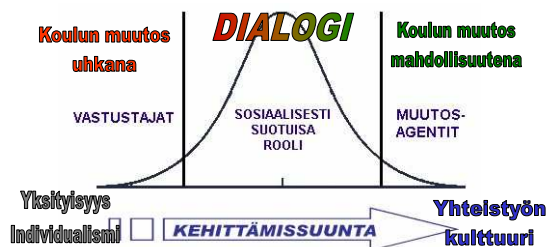
Dialogi ja vertaisuus keskinäisessä vuorovaikutuksessa

- **Dialogi** on keskustelua, jossa ihmiset rakentavat yhdessä merkitystä, tarkoitusta tai ymmärrystä (**logos**), eli etsivät mieltä ja tulkintaa elämälleen ja maailmalleen.
- **Logos** syntyy välitilassa (**dia**) – ihmisten kautta, välillä ja läpi – joten **se ei ole kenenkään omaa**.
- **Logos** ei koskaan ole lopullisesti **valmis**, vaan se virtaa ja liikkuu ihmisten keskustellessa.

(Karjalainen ym. 2006)

Koulu yhteisön hitas kulttuurinen muutos

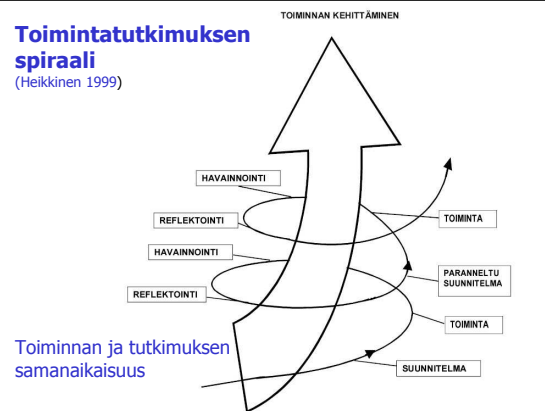
(Johnson 2004; 2006)

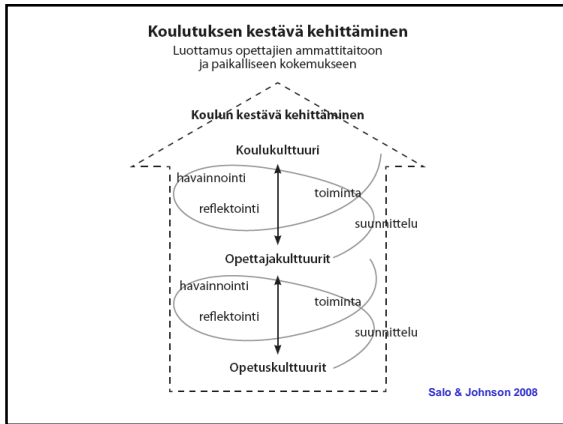


14.5.2009

Toimintatutkimuksen spiraali

(Heikkinen 1999)





Koulun kestävä kehityksen edellytyksistä

- 2000-luvulta alkaen koulun muutosta on pidetty entistä enemmän kulttuurisena ilmiönä.
- Hyviä suomalaisia oppimissaavutuksia on yhä enemmän tarkasteltu kouluorganisaation kulttuurisista toimintavoista käsin.
- Koulun muutosta tarkastellaan tällöin evoluution analogian avulla.
- Kulttuurinen ymmärtäminen avaa myös mahdollisuuden sille, että koulujen erilaisuutta pidetäänkin suomalaisen diversiteetin eli erilaisuuden tunnustamisena ja paikallisen viisauden ylistämisenä.
- Yleispätevien ratkaisujen kaavamaisen soveltamisen sijaan vahva professionaalisuus, luottamuksen kulttuuri ja paikallisten olosuhteiden tunteminen on luonut hyvälle ratkaisuille perustan.

(Johnson & Salo 2008)

KOULUN KEHITTÄMISEN TARINOITA...

Hyviä opettajia tukea oppimiseen. Yhteistyössä perusopetuksen opettajien ja vanhempien kanssa on kehitetty oppimisen tuen ja ohjauksen välineitä. Myös opettajien työaika on tarkasteltu ja kehitetty. Näin on mahdollista kehittää opettajien ja vanhempien yhteistyötä ja vahvistaa oppimisen tuen ja ohjauksen välineitä. Näin on mahdollista kehittää opettajien ja vanhempien yhteistyötä ja vahvistaa oppimisen tuen ja ohjauksen välineitä.

PETER JOHNSON – KIRIMO TANTTU (toim.)

Kestäviä ratkaisuja kouluun

Kokemuksia yhteisestä perusopetuksesta

Opetus 2000

LÄHTEITÄ

Aaltola, J. 2005. Koulun haasteet ja opettajan työn ”mieli”. Teoksessa O. Luukkainen & R. Valli (toim.) Kaksitoista teesiä opettajalle. Keuruu: PS-Kustannus, 19-36.

Aho, E., Pitkänen, K. & Sahlberg, P. 2006. Development policy and reform principles of basic and secondary education in Finland since 1968. Washington DC: World Bank.

Berg, G. 2003. Att förstå skolan. Lund: Studentlitteratur.

Fullan, M. 2005. Leadership and sustainability: System thinkers in action. Thousand Oaks, Ca: Corwin Press.

Hargreaves, A. & Fink, D. 2006. Sustainable Leadership. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Johnson, P. & Tanttu, K. (toim.) 2008. Kestäviä ratkaisuja kouluun. Kokemuksia yhteisestä perusopetuksesta. Juva: PS-kustannus.

Johnson, P. (toim.) 2007. Suuntana yhtenäinen perusopetus. Uutta koulukulttuuria etsimässä. Juva: PS-kustannus.

Johnson, P. 2006. RAKENTEISSA KIINNI? Perusopetuksen yhtenäistämisen prosessi kunnan kouluorganisaation muutosasteena. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Chydenius instituutti – Kokkolan yliopistokeskus.

Karjalainen, M, Heikkinen, H.L.T., Huttunen, R. & Saarnivaara M.2006. Dialogi ja vertaisuus mentoroinnissa. Aikuiskasvatus 2/2006.

Lehkonen, H. 2008. Mikä tekee rehtorista selviytyjän? Väitöskirjan käsikirjoitus. Luukkainen, O. 2004. Opettajuus – ajassa elämistä vai suunnan näyttämistä? Tampereen yliopistopaino. Acta Universitatis Tampereensis 986.

Sahlberg, P. 2007. Education policies for raising student learning: the Finnish approach. Journal of Education Policy. Taylor & Francis 22, 147–171.